

Tuomas Ojanen

5.10.2022

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

HE 106/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Pääasiallinen sisältö ja arvion lähtökohdat

1. Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettua lakia, rikosrekisterilakia, pakkokeinolakia ja Suomen osallistumisesta Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön viraston (Eurojust) toimintaan annettua lakia.
2. Esityksen tarkoituksena on tehdä niiden EU:n jäsenvaltioiden, joilla on kolmansien maiden kansalaisten tuomioita koskevia tietoja, tunnistamista koskevaa keskitettyä järjestelmää (ECRIS-TCN) koskevasta EU:n asetuksesta johtuvat muutokset kansalliseen lainsäädäntöön. Lisäksi tarkoituksena on antaa asetusta täydentävän direktiivin täytäntöönpanolainsäädäntö.
3. Kuten esityksen säätämisyjärjestysperusteluista ilmenee, ehdotettu sääntely on merkityksellistä ennen muuta perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Lisäksi säätämisyjärjestysjaksossa on tehty selkoa ehdotetusta sääntelystä perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltosääntelyn, perustuslain 7 §:ssä säädetyn henkilökohtaisen vapauden, koskemattomuuden ja turvallisuuden sekä perustuslain 21 §:n oikeusturvasäännöksen kannalta. Huomionarvoista on, että säätämisyjärjestysperusteluissa on erikseen tarkasteltu kansallisen liikkumavaran käyttöä perus- ja ihmisoikeuksien kannalta.
4. Ehdotettu sääntely on merkityksellistä myös vastaavia perusoikeuksia turvaavien EU:n perusoikeuskirjan artiklojen kannalta. Koska käsillä olevassa tilanteessa eduskunta lainsäätäjänä soveltaa unionin oikeutta perusoikeuskirjan 51.1 artiklassa tarkoitetulla tavalla, perusoikeuskirjassa turvatut oikeudet velvoittavat eduskuntaa lainsäätäjänä.
5. Perustuslakivaliokunta on aikoinaan lausunut ECRIS-TCN asetusehdotuksesta (ks. ks. PeVL 32/2017 vp, PeVL 53/2017 vp ja PeVL 46/2018 vp). Valiokunta on myös lausunut asiakokonaisuuteen liittyneestä alkuperäisestä direktiiviehdotuksesta (ks. PeVL 13/2016 vp, PeVL 29/2016 vp, PeVL 32/2017 vp, PeVL 53/2017 vp ja PeVL 46/2018 vp), jossa oli ehdotettu, että kolmansien maiden kansalaisiin sovellettava tietojärjestelmä olisi hajautettu jäsenvaltioihin kuten ECRIS-puitepäätökseen perustuva järjestelmä. Neuvottelujen aikana kuitenkin todettiin, että pääosa jäsenvaltioista kannattaa EU-tasosta keskitettyä tietojärjestelmää (ks. tarkemmin jakso 1.2 EU-säädösten valmistelu).

Arvio

6. Esitys sisältää asianmukaiset perustelut esityksen perustuslakikykennöistä. Esitys edustaa muutoinkin hyvää lainvalmistelutyötä. Erityisen huomionarvoista on, että esityksen säätämisyjärjestysperusteperusteluissa on erikseen omassa jaksossaan tarkasteltu kansallisen liikkumavaran käyttöä perus- ja ihmisoikeuksien kannalta. Näin ollen esitys toteuttaa hyvin sitä perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä painotettua seikkaa, että EU-säädösten kansalliseen täytäntöönpanoon liittyvissä hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta (PeVL 26/2017 vp, s. 42, PeVL 2/2017 vp, s. 2, PeVL 44/2016 vp, s. 4).
7. EU-säädösten jättämää kansallista liikkumavaraa on myös käytännössä käytetty perus- ja ihmisoikeuksien mukaisella tavalla lopputuloksella, että perus- ja ihmisoikeuksiin puututtaisiin vain siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä käsillä olevan asetuksen täytäntöönpanon kannalta. Konkreettisena esimerkkinä voidaan viitata esimerkiksi siihen, ettei lakiehdotuksessa esitetä kasvokuvien kansallista käyttöä, vaikka asetuksen 5 artiklan 3 kohdan mukaan ”(t)ietueeseen voi myös sisältyä tuomion saaneen kolmannen maan kansalaisen kasvokuvia, jos tuomiojäsenvaltion lainsäädännössä sallitaan tuomittujen henkilöiden kasvokuvien ottaminen ja säilyttäminen.”
8. Kansallisen liikkumavaran perus- ja ihmisoikeusmukaisen käytön kannalta on myös myönteistä, ettei esityksessä ole maahanmuuttoviraston lausuntovaiheessa tekemästä esityksestä huolimatta laajennettu ECRIS-TCN-yhteistyön piiriin kuuluvia aloja. Sitä vastoin ehdotetussa sääntelyssä esitetään ECRIS-TCN:ää käyttämistä Suomessa vain niissä tilanteissa, joissa ECRIS-puitepäättös tai muu EU-sääntely velvoittaa ECRIS-yhteistyössä pyytämään rikosrekisteritietoja toisesta jäsenvaltiosta taikka tehdyn pyynnön nojalla rikosrekisteritietojen luovuttamiseen Suomeen (ks. tarkemmin jakso 4).
9. Myös muutoin kansallista liikkumavaraa ehdotetaan käytettäväksi perus- ja ihmisoikeuksia huomioivasti, kuten säätämisyjärjestysperustelujen kansallisen liikkumavaran käyttöä koskevasta jaksosta tulee esiin.
10. Kaiken kaikkiaan voidaan olennaisilta osiltaan yhtyä hallituksen esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa esitettyihin käsityksiin ehdotetun sääntelyn suhteesta perustuslakiin.